



דן אריאלי

מומחה להחלטות חשובות

בשביל מה בעצם צריך להתחתן?

פרופסור יקר, אני והחבר שלי יוצאים כבר הרבה זמן, ואנשים כל הזמן שואלים אותנו אם אנחנו מתכוונים להתחתן. אנחנו מאוד אוהבים, אבל אני לא רואה שום סיבה להתחתן. למה לא ליהנות מהמצב הקיים? יש לטקס הזה בכלל מטרה, מלבד הכסף? ג'

ג' היקרה,

אני לא מכיר מחקרים בנושא, אבל הרשי לי לשתף אותך בסיפור שעשוי לתת לך זווית חדשה לחשוב בה על הסוגיה.

כשהייתי בן 19 ושכבתי בתל השומר עם כוויות חמורות, היה לי חבר בשם דוד שנפצע קשה כשניסה לנטרל מוקש בצבא. הוא איבד יד ועין, וספג פציעות ברגליים וצלעות. כאשר רחל, חברתו זה כמה חודשים, החליטה להיפרד ממנו, כל המאושפזים במחלקה שלנו כעסו עליה ועל חוסר הנאמנות והרדידות שלה. האם לאהבה שלהם לא היתה משמעות בעינייה? באופן מעניין, דווקא דוד הצליח לראות את הצד שלה, והוא לא הגיב בכוח כעס.

מה דעתך על רחל? את כועסת על ההתנהגות שלה? האם היית חשה אחרת אם היא ודוד היו יחד זמן רב יותר, לדוגמה אם הם היו מאורסים, או נשואים, או בכרית זוגיות? איך את היית מתנהגת לו היית בנעליה, בכל אחד מסוגי הקשרים השונים שתיארת?

אני מניח שמידת הכעס שלך כלפי רחל תהיה תלויה במידה ניכרת בסוג מערכת היחסים שניהלה עם דוד. אני גם מניח שהתחזיות שלך לגבי ההחלטה אם לדבוק בבן זוג שנפצע כל כך קשה תהיה תלויה, באופן דומה, בסוג מערכת היחסים ביניכם. אם את חושבת שההתנהגות שלה היתה פחות ראויה אם היא ודוד היו נשואים, או אם את היית מתנהגת אחרת ממנה אם היית נשואה לפצוע ואם לא, אז כנראה את כן מייחסת קצת חשיבות לטקס הזה.

נישואים הם כמו בן לא דבק קסם למערכות יחסים, והרבה זוגות נשואים מתגרשים, זה לא סוד. אבל לנישואים יכולה להיות חשיבות, כי הם מחזקים את המחויבות והרגשות במערכות יחסים ארוכות טווח, מערכות יחסים שבאופן בלתי נמנע נקלעות לתקופות קשות. אני אמנם לא חושב שבכל מקרה ונסיבה חייבים להתחתן, אבל אני כן חושב ששווה לחשוב על הדרכים שבהן חתונה יכולה לחזק את הקשר בין שני אנשים.

פרופ' אריאלי הוא חוקר כלכלה התנהגותית ומחבר רבייהמכר "לא רציונלי ולא במקרה" ו"לא רציונלי אבל לא נורא" שאלות לדן אריאלי: askdan@calcalist.co.il



איור: ערן תמנדל

מה טוב במזל של היומולדת?

שלום בלדד, למה אנשים מברכים "מזל טוב" דווקא בימי הולדת? רועי

הרבה אנשים פספסו את הבדיחה שהיום יש מי שאומר "מזל טוב" על כוס שבורה מתוך אמונה טפלה.

אבל אתה רוצה לדעת למה אומרים "מזל טוב" ביום הולדת. ובכן, ממש כמו בחתונה, גם כשתינוק נולד נהוג לומר "מזל טוב". זה מה שלא עשתה, לא? ולכן לא לגמרי מפתיע שגם בחגיגת יום ההולדת, כשחוזר חלקי של המאורע שאותו חוגגים, אומרים "מזל טוב".

ויש עוד גורם אחד שייכול, אולי, להסביר איך בחברה הישראלית ברכת מזל טוב נקשרת כל כך חזק דווקא לימי הולדת: התנועה הציונית. אבל ראה הוזהרת, זו רק השערה פרטית של בלדד.

גני הילדים העבריים הראשונים קמו לפני כמאה שנה, והם יובאו ותורגמו מגרמניה, שבה הומצא גן הילדים (שעדיין נקרא "קינדרגארטן" באנגלית).

המפעל הציוני התייחס ליוזמה הזאת בחרדת קודש ראויה, ומאמרים שופעי תרגומים חדשים והסברים והוראות לגננות הופצו ברוב רושם. לא הצלחתי לשים את ידי על הנחיות לחגיגת ימי הולדת, אבל הניחוש שלי הוא ש"מזל טוב" הופיע שם איפשהו. זה מועמד מצוי: עברי למהדרין, לא דתי בשום צורה, מוכר הן בקהילה היהודית והן מחוצה לה, ובנוסף לכל גם באמת מתאים. ומרגע שהגעתי לגני הילדים דרכך סלולה לפניך. ושיהיה במזל.

שאלות לבלדד השוחי: askbidad@calcalist.co.il

רועי היקר,

"מזל טוב" זו באמת אחת הברכות המבולבלות ביותר שיש לנו. בתור התחלה, אף על פי ששתי המילים שמרכיבות אותה עבריות למהדרין, מדובר בביטוי בידיש שנולד בגולה. אנשים אמרו "מזל טוב" הרבה לפני שהם אמרו "מזל טוב". יתר על כן, נראה שהשפה האנגלית הקדימה אותנו באימוץ שלו. מילון מריאם-ווב סטר מתארך את האימוץ האנגלי (מהשפה היידישית) ל-1862, השנה שבה אלי-עזר בן יהודה חגג את יום הולדתו הרביעי.

המקור העברי לבי

רכה היידישית היא כנראה פירוש רש"י לדברי לאה על הולדת גדי, בנו השביעי עי של יעקב. לאה אומרת "בגד", קרי "בא גדי", ור"ש מפרש "בא מזל טוב". וזה עוד בלבול. הפירוש המקובל כיום, בעברית, הוא "הלוואי שיהיה לך מזל טוב", אך הביטוי היידיש (שבה עדיין משתמשים בכל העולם!) בכלל לא מתעסקת עם העתיד. היא מדברת על משהו שקורה ברגע זה. מזל טוב עכשיו.

כשהחתן היה שובר את הכוס בחתונה היידישית, באירופה של המאה ה-19, הקהל היה מריע "מזל טוב" כדי להודיע ולאשר שקרה דבר משמח. טקס הנישואים הושלם. וכאן נכנס בל-בול נוסף, צדדי. לפעמים, כשכוס נשברת, נמצא ליצן שאומר "מזל טוב", כאילו כדי לשאול איפה החתונה. עם השנים כל כך



איך המזלג שינה את ההיסטוריה?

ואיזה סכ"ם ישנה את העתיד

קראתי לפני כמה שנים על תיאוריה שקישרה בין ההצלחה הבלתי מעורערת של הקוריאנים בענף הביוטכנולוגיה לבין הסכ"ם שבו הם משתמשים. קוריאה הדרומית היא מעצמה של שיבוטים וחקר תאי גזע, וכבר פועלת בה תעשייה לשיבוט חיות מחמד. הטענה שעלתה בשעתו היא שמה שאפשר לקוריאנים לחדר את המיומנויות הנדרשות במעבדות האלה היה השימוש הנפוץ בקוריאה – ורק בה – במקלות אכילה ממתכת. בעוד שאר עמי אסיה משתמשים בצ'ופסטיקס מעץ, הקוריאנים אימצו מקלות מתכתיים, חלקים, שטוחים ודקים. מיומנויות כירורגיות שנחוצות לשימוש במלקחי מעבדה עדינים נלמדות שם מגיל צעיר בדמות תרגול תפיסה של גרגרי אורז. שולחן האוכל הקוריאני מאמן, מבלי משים, את ידיהם של מדעני המחר.

הסכין הראשונה אפשרה שיחוף של מזון, ולפני השעון, אנשים מדדו זמני בישול של ביצים על ידי דקלום תפילות. הטכנולוגיה גירשה את הדת מהכריים

מה נאמר אנחנו, האוחזים בגסות במזלג הגמלוני? עוד אנו מתאוששים מהמזה, המופלטה ותופעות הלוואי שלהן, ונערכים למנגלי יום העצמאות הבאים עלינו לטובה, אולי יש טעם להסיח לרגע

נימוסי השולחן שבנינו עליו. כולם נולדו ממש לאחרונה, כמה דורות אחרי שהחידוש נכנס. הבלי הקליטה של המזלג היו קשים. הסכ"ם המנומס הזה סבל מבעיות תרמית ומיתוג קשות. הוא נחשב בהתחלה לכלי מסוכן, זוהה עם השטן, וזכה לזלזול וביזוי של הטכנופובים של תקופתו.

ולעומת המזלג יש כלים שכאילו היו איתנו מאז ומעולם. הכף כנראה אומצה עוד בידי אבות אבותינו, הקופים. האנתרופולוגית הנודעת ג'יין גודול תיעדה שימפנזים "מייצרים" כפות ומשתמשים בהן. כלים עתיקי יומין אחרים שיחקו תפקיד נרחב ביצירה ובשינוי של קהילת האדם: הסכין המבתרת היא שאפשרה חלוקה ושיתוף של מזון. הווק הסיני הקל על הכנת אוכל בחברות עניות באנגיה. ספרה של ווילסון גם מגלה, לדוגמה, שלפני המצאת השעור נים אנשים מדרו את זמני בישול הביצים על ידי דקלום תפילות באורכים שונים וקבועים מראש. עם הקידמה, הטכנולוגיה גירשה את הדת מאזור הכריים באירופה. וגם היום, טכנולוגיות חדשות של בישול ואכילה מביאות איתן שינויים בבריאות, בתרבות הפנאי, בחלוקת העבודה המגדרית והמשפחתית.

עצרו ודמיינו את השינויים שאולי יהיו בשולחן האוכל של נכדי נכדינו, ואת ההשלכות על חייהם. בתיאבון.

על שעת הסעודה, ולא על ההשפעה הנסתרית שיש לאוכל שאנחנו מכניסים לתורנו, אלא לכלים שבעזרתם אנחנו עושים זאת.

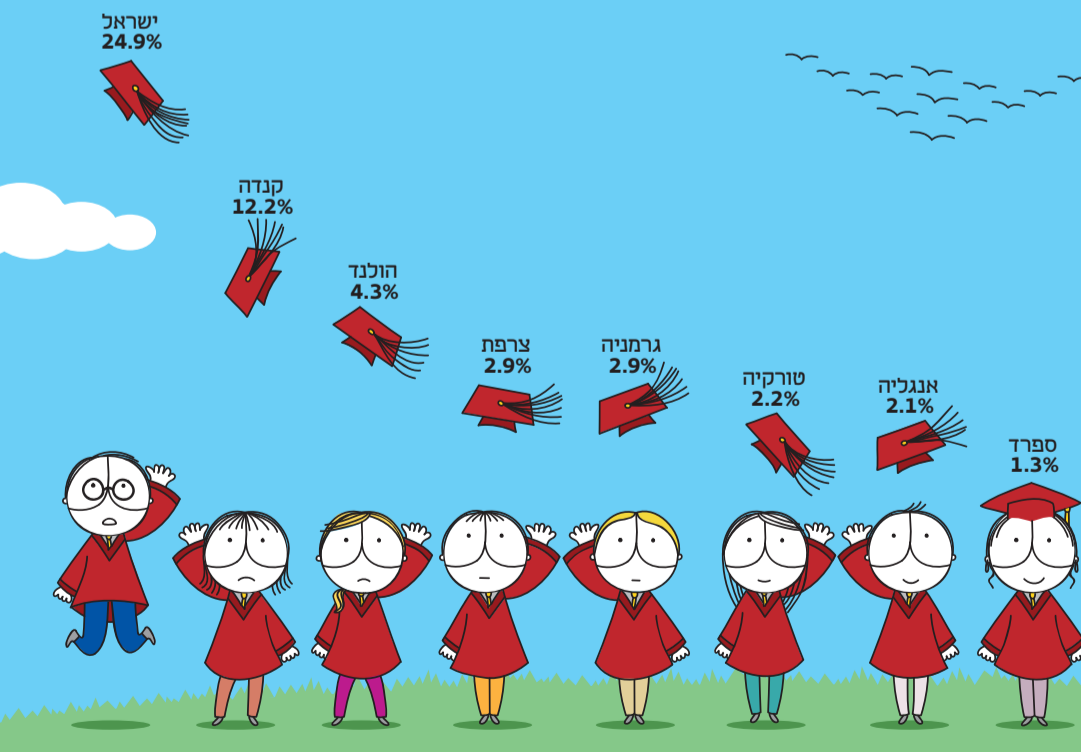
בי ווילסון, היסטוריונית-אוכל שבמסגרת השנים כתבה על דיאטות של ידוענים מהצ'קוק עד היטלר, על ההיסטוריה של ארוחות בית ספר ושל יצרני מזון רמאים, פרסמה בסוף 2012 ספר שמקצר את תודותינו התרבותיים של הסכ"ם. בספר, "Consider the Fork" (בתרגום חופשי: "חשבו על המזלג"), אין אזכור לצלחת הפסח או להפרדת כלים, אבל מופיעים בו סיפור לידתם של המזלג, כוס המדידה, השעון לבישול ביצים, והשינויים – לפעמים שינויים מפתיעים ומרחיקי לכת במיוחד – שהם הביאו לחברה האנושית.

ואכן, חשבו לרגע על המזלג: עד למאה ה-16 כלל לא ראו מזלג מחוץ לאיטליה. בצרפת, ערש המטבח המערבי, אכלו בידיים, מאז ימי הביניים ועד שלהי הרנסנס. רק במאה ה-18 המזלג, שהגיע לצרפת באמתחתה של קתרינה דה מדיצ'י, כלתו של יורש העצר הצרפתי, נפוץ על שולחנות צרפתיים, ושינה לחלוטין את נימוסי השולחן, וגם את המזון עצמו: במקום נתחים גדולים שנאכלו מתוך כיכר לחם וכוסו ברוטב סמיך כחרדל, החלו טבחים להגיש נתחים קטנים דיים ללכידה במזלג, שמונחים על צלחות, ושרוטביהם היו עדינים הרבה יותר. האוכל, כפי שאנחנו מכירים אותו, הוא האוכל של "עידן המזלגות". צא וחשוב כמה צעיר מערך הכלים שלנו, ותלי

פרופ' רפאלי הוא ראש המרכז לחקר האינטרנט באוניברסיטת חיפה
sheizaf.rafaeli.net

תווים: החוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל אביב, 2008. תווים נאספו על 2003-2004. אינפורמיקו: מיכל פדון

סגל אקדמי זר בארצות הברית, כשיעור מגודל הסגל האקדמי במדינה האם



תורת המספרים

הסטטיסטיקה של החיים

לאן נעלם המוח שלנו?

בעיית בריחת המוח מישאל עולה לכותרות מדי פעם בפעם, מקבלת כמה לרגע ושבה ונשכחת. האם היא ראויה ליותר תשומת לב? מחקר של פרופ' דן בן דוד מאוניברסיטת תל אביב גילה שישאל היא אלופת המערב בבריחת מוחות. בתקופות מסוימות כמעט רבע מהאקדמאים הבכירים הישראלים, ככל הנראה המובילים שבהם, חקרו ולימדו בארצות הברית.

גל חן